

масового знищення або вчиненням іншого кримінального правопорушення, підслідність якого визначено за Національним бюро [4].

Вбачається, що ефективна взаємодія Національного антикорупційного бюро України та Державної служби фінансового моніторингу є запорукою результативності як у попередженні, виявленні, припиненні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень, так і у протидії легалізації отриманих корупційних доходів, у зв'язку з цим антилегалізаційне та антикорупційне законодавство в частині такої взаємодії потребує подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 25, ст. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831>.

2. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf>.

3. Звіт про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (2019 рік). URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/Zvit.pdf.pdf>.

4. Про затвердження Порядку взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України та Національного антикорупційного бюро України : Наказ Міністерства фінансів України та Національного антикорупційного бюро України від 07.12.2016 р. № 1062/353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1729-16#Text>.

Кабанець Олексій Олексійович,

помічник судді Вищого антикорупційного суду

ОГЛЯД ПРИВАТНОГО ЛИСТУВАННЯ: СУДОВА ПРАКТИКА

З розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій з'являється все більше нових можливостей та способів для здійснення комунікації між людьми. Однією з таких новинок є технологія миттєвих повідомлень (англ. Instant messaging, скорочено ІМ), яка наразі використовується чи не кожним користувачем сучасного смартфона.

Для забезпечення функціонування «системи миттєвих повідомлень» користувач повинен встановити собі на телефон спеціальне програмне забезпечення, т.з. клієнтську програму, яку часто називають «месенджер».

До найпопулярніших месенджерів в Україні та світі відносяться: «WhatsApp»; «Facebook Messenger»; «WeChat»; «QQ»; «Telegram»; «Snapchat»; «Discord»; «Viber»; «Line»; «Skype» та ін. [5].

Суспільні відносини, які складаються навколо здійснення спілкування з використанням месенджерів, вимагають відповідного правового регулювання та захисту, зокрема, у випадках, коли інформація отримана із приватного спілкування особи використовується як доказ у кримінальному провадженні. Указане знайшло своє втілення, у низці нормативно-правових актів.

Відповідно до ст. 31 Конституції України, кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [1].

Відповідно до ст. 32 Конституції України, ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [1].

Згідно із положеннями ст. 14 КПК, під час кримінального провадження кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування. Втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення.

А згідно положень ст. 258 КПК, ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді [2].

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», інформаційна система – це організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів (комп'ютерна техніка, мобільні телефони, планшети та ін) [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 264 КПК, пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або її частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування [2].

Відповідно до ст. 8 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод, кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції, органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві [4].

Із цих законодавчих положень, випливає, що втручання у приватне спілкування особи може здійснюватись виключно під судовим контролем.

Проте, чинне законодавство не містить єдиної чіткої правової процедури доступу до інформації із месенджерів (приватної переписки), її вилучення, закріплення та подальшого використання у кримінальному провадженні, яка б забезпечувала належний і достатній судовий контроль за дотриманням прав та законних інтересів особи у розумінні ст. 8 Конвенції.

Наразі існують такі можливі варіанти отримання доступу до інформації з месенджерів, які можна виділити, проаналізувавши судову практику:

1. у випадках, коли мобільний телефон/комп'ютер знаходиться у власника та таке втручання здійснюється без його відома:

- проведення НСРД у вигляді зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК) та зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК) [6];

- здійснення ТДРД із можливістю вилучення телефона у власника [7];

2. у випадках коли мобільний телефон/комп'ютер вилучені у ході огляду/обшуку та знаходяться у розпорядженні правоохоронних органів:

- звернення слідчого/прокурора до слідчого судді з клопотанням про надання ТДРД до вже вилучених мобільних телефонів та їх вмісту [8, 9];

Аналогічна позиція існує також у разі арешту мобільного телефону, який було вилучено в результаті проведення обшуку чи огляду, для забезпечення збереження речових доказів.

- звернення слідчого/прокурора до слідчого судді з клопотанням про проведення комп'ютерно-технічної експертизи (ст. 242–243 КПК) [10, 11];

- копіювання інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їх невід'ємних частинах із залученням спеціаліста та спеціальної техніки (ч. 2 ст. 168 КПК) [12];

- проведення слідчим огляду мобільного телефону та вмісту особистої переписки самостійно, без ухвали слідчого судді та згоди власника [13–15];

3. інші випадки:

- звернення слідчого/прокурора до слідчого судді з клопотанням про надання ТДРД до мобільного телефону/комп'ютера, шляхом зняття копії інформації, що міститься на них, без їх вилучення (ст. 159 КПК) [16, 17];

- звернення слідчого/прокурора до слідчого судді з клопотанням про надання ТДРД до вмісту месенджера, шляхом вилучення інформації у володільця сервера, на якому вона зберігається [18, 19];

- добровільне надання власником свого комп'ютера/мобільного телефону слідчому для проведення огляду такої переписки [20].

Існують також думки щодо того, що у разі надання слідчим суддею дозволу на обшук з можливістю вилучення мобільного

телефону, цей дозвіл охоплює доступ до вмісту телефону, у т.ч. у частині приватного спілкування.

Крім того, існує судова практика, яка свідчить про те, що надання дозволу на тимчасовий доступ до особистого спілкування та проведення комп'ютерно-технічної експертизи є порушенням порядку визначеного КПК для втручання в особисте спілкування, оскільки таке втручання має здійснюватись виключно шляхом проведення НСРД, без фактичного вилучення мобільного телефону, комп'ютера із володіння його власника/користувача та під судовим контролем слідчого судді відповідного апеляційного суду [21–26].

Однак, проблема полягає у тому, що після вилучення мобільного телефону, відповідні слідчі дії вже не є негласними для його власника/користувача і тому правила щодо негласних слідчих (розшукових) дій на них не поширюються.

Разом із тим, узакане питання залишається дискусійним.

Верховним судом висловлено протилежну думку про те, що у разі, коли доступ до мобільного телефона не обмежений подоланням логічного захисту, то проведення огляду текстових повідомлень у ньому, не потребує дозволу слідчого судді та не є порушенням кримінального процесуального закону [27].

Таким чином, існує неузгодженість між чинними нормами КПК та положеннями ст. 8 ЄКПЛ під час втручання у приватне спілкування у кримінальному провадженні.

Уважаю, що при внесенні змін до КПК є доцільним передбачити правову процедуру проведення огляду мобільного телефону/комп'ютера у частині приватного спілкування.

Список використаних джерел

1. Конституція України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88, редакція від 11.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», редакція від 04.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Довідник із застосування ст. 8 ЄКПЛ, оновлено 31.08.2018. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_UKR.pdf.

5. Most popular global mobile messenger apps as of October 2020, based on number of monthly active users // J. Clement, Oct 29, 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/258749/most-popular-global-mobile-messenger-apps>.

6. Ухвала апеляційного суду Миколаївської області від 24.10.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85158726>.

7. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 29.07.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83313014>.
8. Ухвала Кіровського районного суду м. Кіровоград від 21.09.2017. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69101196>.
9. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 09.08.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83531695>.
10. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 31.10.2018. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77578121>.
11. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 16.08.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84440503>.
12. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 14.01.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80520873>.
13. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 24.01.2020. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87240293>.
14. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 10.08.2019, справа № 686/17702/19, провадження № 1-кц/686/9413/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82925378>.
15. Ухвала Жовтневого районного суду м. Маріуполя від 12.03.2019, справа № 263/3534/19, провадження № 1-кц/263/2217/2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80370116>.
16. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 09.09.2019, справа № 127/23367/19, провадження № 1-кц/127/13106/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84130517>.
17. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 17.10.2019, справа № 127/28141/19, провадження № 1-кц/127/15744/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85017974>.
18. Ухвала Індустріального районного суду м. Дніпропетровськ від 04.03.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80249892>.
19. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 06.07.2018, справа № 522/16089/16-к, провадження № 1-кц/522/12220/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75153643>.
20. Ухвала Заводського районного суду м. Запоріжжя від 31.08.2018, справа № 332/2309/18, провадження № 1-кц/332/746/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75620532>.
21. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 10.02.2020, справа № 757/5768/20-к, провадження № 1-кц-10626/20. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87631331>.
22. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 16.03.2020, справа № 752/243/20, провадження № 1-кц/752/2403/20. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88224708>.
23. Ухвала Северодонецького міського суду Донецької області від 10.01.2018, справа № 428/13910/17, провадження № 1-кц/428/84/2018. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71530524>.

24. Ухвала Новозаводського районного суду м. Чернігова від 14.08.2019, справа № 751/5548/19, провадження № 1-кс/751/2432/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83662906>.

25. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 12.08.2017, справа № 757/39412/17-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67714616>.

26. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 15.04.2020, справа № 752/243/20, провадження № 1-кс/752/3098/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88924332>.

27. Постанова ККС ВС від 09.04.2020, справа № 727/6578/17, провадження № 51-4494км19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88749345>.

Кобко Євген Васильович,

доцент кафедри публічного управління
та адміністрування Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку багатьох державах світу інститут викривачів є одним із результативних засобів виявлення і подолання корупції та перспективних способів демократизації функціонування суспільства. Адже саме через таку інституцію можливе залучення громадськості до антикорупційної політики та ефективна співпраця з громадянським суспільством.

Враховуючи позитивний досвід багатьох держав світу у впровадженні інституту викривачів корупції (США, Канада, Велика Британія, Нова Зеландія, Австралія, Японія, Румунія та ін.), це питання є вкрай актуальне для України, оскільки рівень корупції у нашій державі є на досить високому рівні: посідає 126 місце зі 180 держав (рейтинг 2019 р. [1]).

Корупція є складним багатовекторним явищем. Тож, закономірним є те, що питанням корупції присвячується багато наукових досліджень, які проведені, зокрема, такими науковцями, як: Є. Бараш, М. Бурак, О. Бусол, Ф. Галтунг, Л. Герасименко, Я. Гончарук, М. Гребенюк, О. Дрозд, З. Загиней, В. Зарубей, В. Ільков, Л. Кемпбелл, В. Киричко, Д.-Е. Лейн, В. Ліщенко, М. Мельник, Л. Наливайко, О. Стрільцов, О. Терещук, М. Флейчук, П. Хейвуд, С. Чернявський та багато ін. Науковці вивчають питання щодо змістовного наповнення поняття «корупція», причини її виникнення, шляхи подолання тощо. Однак у сучасних українських та міжнародних реаліях неможливо вивчати всебічно та ґрунтовно питання корупції без дослідження інституту викривачів. Проблематиці інституту викривачів корупції як засобу її запобігання та подолання поки що приділено не так багато уваги в українській науці. Серед